

Doç. Dr.
Derya ÇİNİ ŞİMŞEK

Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü,
Ankara,
dsimsek@baskent.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0678-5801>

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuruda bulundu. / Applied
Kabul edildi. / Accepted

13/01/2021 24/02/2021

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.860334>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Urfa Milletvekili Yahya Kemal Beyatlı'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Urfa Deputy Yahya Kemal Beyatlı's Activities in The Turkish Grand National Assembly

Öz

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda iz bırakmış yazarlardan birisi olan Yahya Kemal Beyatlı, Osmanlı Devleti'nin yıkılma döneminde dünyaya gelmiş ve Cumhuriyetin ilk elli sekiz yılında yaşamıştır. Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı gibi Türk tarihinin önemli dönemlerine tanıklık eden Beyatlı, Kurtuluş Savaşı döneminde İleri, Tevhid-i Efkâr, Hâkimiyet-i Milliye gazeteleriyle Dergâh Mecmuasında Millî mücadeleye destek veren yazılar yayınlamıştır. 1922 yılında kısa bir süre içinde olsa Ankara'ya bulunan Beyatlı, yine aynı yıl Lozan Heyet-i Murahhasası'na Müşavir olarak atanmış ve 1923 tarihinde TBMM'nin oluşturulması için yapılan seçimlerde, Urfa milletvekili seçilmiştir. Çalışmada; Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerinden Yahya Kemal Beyatlı'nın yazarlığının yanı sıra TBMM'de Urfa milletvekili olarak seçilmesi ve mecliste bulunduğu dönem yapmış olduğu çalışmalar literatür taraması yapılarak akademik çerçevede aktarılmaya çalışılıp, "Tarama Modeli" ile incelendi. Araştırmanın sonucunda; Beyatlı, Mecliste; İrşad, Maarif, Kütüphane ve Hariciye Komisyonlarında görev almıştır. 1925'te Fransızlarla yapılan "Türkiye Suriye arasındaki sınırların düzeltilmesi" görüşmelerine delege olarak gönderilmiş, görüşmelerdeki başarısı nedeniyle 1926 tarihinde Varşova elçiliğine atanınca, Şanlıurfa milletvekilliğinden 23 Mayıs 1926 tarihinde ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yahya Kemal Beyatlı, Urfa, Milletvekili, Delege, Türkiye Büyük Millet Meclisi.

ATIF: ŞİMŞEK, Derya Çini, "Urfa Milletvekili Yahya Kemal Beyatlı'nın TBMM'deki Faaliyetleri", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7/1 (Mart 2021), s. (1-11)

CITE: ŞİMŞEK, Derya Çini, "Urfa Deputy Yahya Kemal Beyatlı's Activities in The Turkish Grand National Assembly", *Journal of History and Future*, 7/1 (March 2021), pp. (1-11)

Abstract

Yahya Kemal Beyatlı, one of the writers who left a mark in Turkish Literature in the Republican Period, was born during the collapse of the Ottoman Empire and lived in the first fifty-eight years of the Republic. Beyatlı, who witnessed important periods of Turkish history such as the Trablusgarp War, the Balkan Wars, and the First World War, published articles supporting the National Struggle in the Dergâh Magazine with the newspapers İleri, Tevhid-i Efkar, Hâkimiyet-i Milliye, during the War of Independence. In 1922, Beyatlı, who was in Ankara for a short time, was appointed as the Consultant to the Lausanne Delegation Executive in the same year and was elected as a deputy of Urfa in the elections held for the formation of the Turkish Grand National Assembly in 1923. In the study; In addition to the authorship of Yahya Kemal Beyatlı, one of the important names of Turkish Literature, his election as a deputy of Urfa in the Turkish Grand National Assembly and the works he had done during the period he was in the parliament were tried to be transferred in the academic framework by scanning the literature and examined with the “Scanning Model”. As a result of the research; Beyatlı, in the Assembly; He worked in Irşad, Education, Library and Foreign Affairs Commissions. In 1925, with French “rectification of borders between Turkey and Syria,” he was sent as a delegate to the talks, the embassy in Warsaw in 1926 by assigning successful because the negotiations are separated from Şanlıurfa deputy on May 23, 1926.

Keywords: Yahya Kemal Beyatlı, Urfa, Deputy, Delegate, Grand National Assembly of Turkey.

Giriş

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı’nda iz bırakmış yazarlardan birisi olan Yahya Kemal Beyatlı’nın, yazarlığının yanı sıra TBMM’de Urfa milletvekili olarak seçilmesi ve mecliste bulunduğu dönem yapmış olduğu çalışmalarıdır. Çalışma, literatür taraması yapılarak akademik çerçevede aktarılmaya çalışılmıştır. Çalışma, konusuyla ilgili geçmişte ya da mevcut durumu olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımı olan “Tarama Modeli” ile incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda şu bulgular elde edilmiştir; Yahya Kemal Beyatlı, Osmanlı Devleti’nin yıkılma döneminde dünyaya gelmiş, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı gibi Türk tarihinin önemli dönemlerine tanıklık etmiştir¹. Birinci Dünya Savaşı’nın Osmanlı Devleti’nin de içinde bulunduğu cephenin yenilgisiyle sonuçlanması, Türk milleti için çetin günlerin devam edeceğinin göstergesi olmuş, harbin sonunda Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918’de Mondros Ateşkes Antlaşması’nı imzalamıştır. Mustafa Kemal Paşa’nın emir ve komuta ettiği Yıldırım Orduları Grubu ve VII. Ordu dağıtılınca Paşa, 13 Kasım 1918’de İstanbul’a gelmiş, 55 savaş gemisiyle İtilaf Devletleri’nin donanmasını İstanbul önlerinde demirli görünce, yaveri Cevat Abbas (Gürer)’a dönerek “Geldikleri gibi giderler” demiştir.

İşgal güçlerinin İstanbul’da yarattıkları olumsuz hava içinde, 1919 yılı Mayıs ayına kadar geçen 5-6 aylık süre içinde çeşitli temaslarda bulunmuştur. İstanbul’da gerçekleştirilen bir dizi

1 Yahya Kemal Beyatlı, Çocukluğum, Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1999, s.1-76.

görüşmelerden sonra istediği sonucu elde edemeyen ve Anadolu’da inisiyatif sağlayabilecek bir görev beklentisi içinde olan Mustafa Kemal Paşa’ya beklediği görev Mayıs ayında gelmiş ve IX. Ordu Müfettişliğine atanmıştır². 19 Mayıs 1919’da Samsun’a geçen Mustafa Kemal Paşa, Samsun’da ilk iş olarak müfettişlik mıntıkasında bulunan Sivas, Van, Erzurum, Trabzon, Ankara, Kastamonu, Elâzığ, Diyarbakır vilayetleri ile Erzincan ve Canik müstakil mutasarrıflıkları ve XV. ve XX. Kolordu komutanlıklarına tebligat göndermiştir. Ardından Samsun’daki işgal hadisesi ile İzmir’in işgaline karşı duyulan tepkiyi 20 Mayıs tarihli iki ayrı telgrafi ile hükûmete bildirmiş, 22 Mayıs’ta İstanbul’a gönderdiği iki raporda da Samsun bölgesindeki eşkıya faaliyetleri hakkında bilgi vermiştir³.

Samsun’da bir süre kalan Mustafa Kemal Paşa, daha sonra Rum çetelerin faaliyetlerinden ötürü karargâhını 25 Mayıs 1919’da içeride daha emin bir yer olan Havza’ya nakletmiş, 28 Mayıs 1919 da bütün memlekete, kumandanlara ve mülkî amirlere işgallere karşı millî teşkilat kurmaları ve miting tertip etmeleri yolunda talimat göndermiştir⁴. Arkadaşları ile birlikte 12 Haziran 1919’da Amasya’ya geçip millî mücadele çalışmalarını sürdüren Paşa, Hüseyin Rauf Orbay, Refet Bele ve Ali Fuat Cebesoy ile birlikte Amasya Genelgesi’ni hazırlamış⁵ ve Genelge 22 Haziran 1919’da tüm mülkî amir ve askeri komutanlara telgrafla Abdurrahman Rahmi Efendi tarafından ulaştırılmıştır⁶. Genelgenin ardından 23 Temmuz 1919’da Erzurum’da Millî Kongre toplanmış ve kongre kararları tüm mülkî amir ve askeri komutanlara gönderilmiştir. Kongrenin bitmesinin ardından Temsil Heyeti’yle birlikte Erzurum–Erzincan yolu ile 2 Eylül 1919’da Sivas’a gelen Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları 4 Eylül 1919 tarihinde Sivas Kongre’sini açmıştır⁷.

Sivas Kongresi’nde, Erzurum Kongresi’nde alınan kararların tümü kabul edilmiş, yeni bir Temsil Heyeti oluşturularak bu heyetin başına Mustafa Kemal Paşa getirilmiştir. Ayrıca İtilaf Devletleri’ne karşı takınılan tavır daha belirgin bir hal almış, yurdun istiklâlini ve milletin haklarını korumak üzere teşekkül etmiş olan dernekleri içine alan “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” kurulmuş, Temsil Heyeti’nin yetkileri genişletilmiş, Sivas Kongresinden sonra bütün Anadolu’da milli bir birlik oluşmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongre’sinin ardından Temsil Heyeti üyeleri ile birlikte Sivas’tan hareket ederek 27 Aralık 1919’da Ankara’ya geldi⁸.

Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı tarafından kabul edilen Misak-ı Milli kararlarının açıklanmasının ardından, İngilizler 16 Mart 1920’de İstanbul’u resmen işgal etti ve Meclis-i Mebusanı’da dağıttı. Meclisin kapatılması, Ankara’da yeni bir meclisin açılmasının meşru nedeni

2 Semih Yalçın, “Millî Mücadele Dönemi”, 90.Yılında Millî Mücadele Sempozyumları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011, s.11-18.

3 Zekeriya Türkmen, “Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a Hareketi ve Müfettişlik Bölgesindeki Faaliyetleri”, 90.Yılında Millî Mücadele Sempozyumları, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011, s.86.

4 Sefer Yazıcı, *Milli Egemenlik Belgeleri*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, TBMM Basımevi, Ankara, 2015, s.8.

5 Yazıcı, a.g.e., s.13.

6 Derya Çini Şimşek, *Ankara’da Açılan İlk Gürcistan Temsilciliği ve Türk Gürcü İlişkileri*, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2019, s.82-85.

7 Yalçın, a.g.e., s.19-21.

8 İhsan Ezherli, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920- 1992) Ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877- 1920)*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1992, s.10-12.

olacaktı⁹. Bu olaydan sonra Mustafa Kemal Paşa, Ankara’da kurucu bir meclis toplanılmasının gerekli olduğunu düşünmekteydi. Bunun üzerine, 19 Mart 1920’de Anadolu’nun en güvenilir ve stratejik yeri olan Ankara’da olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin toplanacağını, bunun için yeni seçimlerin yapılmasını ve İstanbul’dan kaçan mebusların da bu meclise katılabileceklerini belirten bir tamim yayımladı¹⁰. Yeni Meclis için Anadolu’da yapılan seçimler sonucunda, 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı ve çalışmalarına başladı. Böylece Ankara’da tamamen ulusal bir idareye dayalı, istilacılara karşı çıkan yepyeni bir Türkiye devleti doğdu¹¹. Yahya Kemal Beyatlı, Kurtuluş Savaşı döneminde Millî Mücadeleye destek veren yazılar yayımlandı.

1.Yahya Kemal Beyatlı’nın Hayatı

Türk Edebiyatı’nın önemli isimlerinden biri olan ve asıl adı Ahmet Ağâh¹² diye bilinen Yahya Kemal Beyatlı, 2 Aralık 1884 tarihinde¹³ Makedonya’nın Üsküp şehrinde bulunan Rakofça Çiftliği’nde dünyaya geldi. Annesi Nakıye Hanım, Babası Üsküp’te Belediye İcra memuru olan İbrahim Naci Bey idi¹⁴. Beyatlı, 1889 yılında henüz beş yaşındayken ilköğrenimi için bir mahalle okulu olan Yeni Mektep’te, eğitim hayatına başladı¹⁵. Sekiz yaşına girdiği zaman Yeni Mektep’ten ayrılıp Mektep-i Edebe devam etti¹⁶. 1892 tarihinde orta öğrenimi için Üsküp İdadisi’ne başladığında, eş zamanlı olarak İshak Bey Camisi Medresesi’nde, Arapça ve Farsça dersleri aldı¹⁷. Lise yıllarında şiir yazmaya başlayan Beyatlı, Tevfik Fikret önderliğindeki Servet-i Fünun akımını ortaya çıkaran şairlerin etkisinde kaldı.

Liseyi bitirdikten sonra eğitim hayatına devam etmek için 1902 tarihinde İstanbul’a giden Yahya Kemal bir sene orada kaldıktan sonra Fransa’ya gitmeye karar vermiş, İstanbul’dan Paris’e 1903’ün Ağustos ayında Messageria Maritime kampanyasından Memphis Vapuru’nda bir güverte bileti alarak Paris’e geçmiştir. Quartiere Latin’de Ruedes Ecoles’de mütevazı bir otelde küçük bir odaya yerleşen şair Paris yıllarında Jön Türkler ile sık sık bir araya gelmiştir¹⁸. Paris’te Meaux Koleji’nde devam ederek Fransızca eğitimi alan Beyatlı, 1904’ ün Ekim ayında Sorbonne Üniversitesi’nin Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin Siyaset Bölümü’ne kaydını yaptırmıştır. 9 yıl

9 Şimşek, a.g.e., s.85.

10 Akşin Sina, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Son Meşrutiyet, (1919-1920), Cilt II, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 426.

11 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk 1919 – 1927*, Yayına Hazırlayan Zeynep Korkmaz, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara, 2005, s.293-294.

12 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, C.III, TBMM Yayınları, Ankara, 1994, s.768.

13 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920 -1950)*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, s.121.

14 Sami Banarlı Nihat, *Yahya Kemal’in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü, İstanbul, 1960, s.16.

15 Beyatlı, a.g.e., s.1; Banarlı, a.g.e., s.15.

16 Beyatlı a.g.e., s.29.

17 Öztürk, a.g.e., s.767.

18 Kemal Berk, *Yahya Kemal Beyatlı “Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu”*, Tarih ve Özne, İstanbul, 2001, s.25; Banarlı, a.g.e., s.41.

Paris'te kalıp eğitimini tamamladıktan sonra 1912 tarihinde¹⁹ İstanbul'a döndüğünde, Paris'ten arkadaşı Dr. Nazım Bey'in aracılığı ile Ziya Gökalp, Tevfik Fikret ve dönemin önemli şair, düşünce adamlarıyla tanışmıştır²⁰.

İş hayatına 1913 yılında Darüşşafaka'da edebiyat ve tarih dersleri vererek başlayan şair, sonrasında Medresetü'l-Vaizin'de uygarlık tarihi dersi vermiştir. 1915 senesinde İstanbul Darülfünun'una; Uygarlık Tarihi, Batı Edebiyatı, Türk Edebiyatı dersleri için öğretim görevlisi olarak atanmıştır²¹. İstanbul Darülfünun 'undaki görevi 1923'e kadar sürmüştür, bu dönemde yetiştirdiği öğrencileri ile "Dergâh" dergisini yayınlamıştır²². 1912-1918 yıllarında İttihat ve Terakki iktidarına karşı mesafeli duran, politika ile fazla ilgilenmeyen Beyatlı, Milli Mücadele döneminde Kuvayı Milliye'yi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ni düz yazıları, makaleleri, fıkraları (İleri, Tevhid-i Efkâr, Hâkimiyet-i Milliye, gazeteleri ve Dergâh Mecmuasında) ile desteklemiştir. Kurtuluş Savaşı üzerine Yahya Kemal'in başka dergi ve gazetelerde çıkmış yazıları da bulunmaktadır²³.

1.1. Millî Mücadele Döneminde Üstlendiği Görevler

Yahya Kemal Beyatlı, Mustafa Kemal Paşa ile ilk kez Bursa'nın düşman işgalinden kurtulması sebebiyle 1922 yılının Eylül ayında Bursa'ya geldiğinde tanışmıştır²⁴. Aynı yıl Ankara'ya geçip Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde başyazarlık yapmaya başlamış ve Millî Mücadeleye destek veren yazılarını sürdürmüştür. Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde yapılan Büyük Taarruz'un zaferle sona ermesi üzerine İtilâf Devletleri, TBMM'ye mütareke çağrısında bulununca görüşmeler Mudanya'da başlamış, 11 Ekim'de uzlaşmayla sonuçlanmış ve 14 Maddelik Mudanya Mütarekesi imzalanmıştır. Mütarekenin ardından başlayacak Lozan Barış Konferansı'na gidecek olan heyetin belirlenmesi için Ankara'da çalışmalar başlanmış ve heyetin başkanlığına İsmet Paşa getirilmiştir. Dr. Rıza Nur ile Hasan Beyler delege olarak saptanırken, heyete konferansta yardımcı olması için kalabalık bir danışmanlar grubu oluşturulmuştur²⁵.

Lozan görüşmelerinde Türk heyetine Ruşen Eşref ile matbuat ve istihbarat işlerini idare etmek üzere müşavir olarak Yahya Kemal Beyatlı da atanmıştır²⁶. Beyatlı'nın, Lozan Heyet-i Murahhasasına Müşavir olarak görevlendirilmesinde çok iyi bildiği Fransızcanın da etkisi olmuştur²⁷. Ancak Beyatlı'nın Lozan'da yaşanan siyasi gelişmeler ya da konuşmalar hakkında yazılarının yanında daha çok Avrupa kentleri ve Türk heyeti ile yaptığı çalışmalar hakkında yazıları bulunmaktadır²⁸. Lozan Konferansı kesintiye uğradıktan sonra başlayan ikinci Lozan görüşmelerine

19 Beyatlı, a.g.e., s.80-89.

20 Berk, a.g.e., s.43; Banarlı, a.g.e., s.105.

21 Öztürk, a.g.e., s.768; Berk, a.g.e., s.50.

22 Öztürk, a.g.e., s.768.

23 Bilal N. Şimşir, Şair Yahya Kemal Beyatlı'nın Elçiliği ve Büyükelçiliği, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* Cilt: XXIII / Mart-Temmuz-Kasım, 2007, s.21.

24 Meral Tozluyurt, Yahya Kemal Beyatlı'nın Siyasi Portresi, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2007, s.41.

25 Ali Naci Karacan, *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1943, s.36.

26 Beyatlı, a.g.e., s.86.

27 Sermet Sami Uysal, *Yahya Kemal'le Sohbet*, Kitap Yayınları, İstanbul, 1953, s.80.

28 Tozluyurt, a.g.e., s.59.

Yahya Kemal katılmamış onun müşavirlik görevine Nihat Reşat (Belger) getirilmiştir²⁹.

2. Yahya Kemal Beyatlı'nın Milletvekilliği Dönemi

Birinci Mecliste I. Gruba karşı II. Grup, bir muhalefet gurubu olarak ortaya çıkmış, bu iki grup birçok konuda karşı karşıya gelmiştir. Ancak Meclisteki grupları karşı karşıya getiren asıl mesele Lozan görüşmeleriydi. II. Grup, Lozan Murahhas Heyeti Başkanı İsmet Paşa'nın tutumuna ve Lozan görüşmelerindeki bazı hususlara karşı çıkıyordu³⁰. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nde, Lozan görüşmelerinin kesintiye uğraması sırasında varılacak bir anlaşma tasarisinin meclis tarafından kabul edilmeyeceğinden endişe duyuyordu. Özellikle Lozan'daki sınır anlaşmazlığının mevcut bulunan kurucu Meclis tarafından karşı çıkılacağı endişesi ve Misak-ı Milli sınırları içerisinde olduğu kabul edilen Musul'un İngiltere tarafından Türkiye'ye verilmeme olasılığının anlaşılması bunun başta gelen sebepleriydi³¹.

Bu durum üzerine antlaşmanın imzalanmasını tehlikeye atmak istemeyen Mustafa Kemal Paşa, seçimlere gidilmesine karar verdi³². 1 Nisan 1923 günü Aydın Mebusu Esad Efendi ve 120 arkadaşı, Teşkilat-ı Esasiye Kanununun ek maddesini kaldırıp, seçimlerinin yenilenmesi kararını almıştır³³. Seçimden hemen önce 3 Nisan 1923'te de seçim yasasında bazı değişiklikler yapıldı ve I. Meclis, son toplantısını 16 Nisan 1923'te yaptı. Seçimler, bütün ülkede Nisan-Haziran ayları arasında gerçekleştirildi. Seçimlerin tamamlanmasından sonra II. Meclis, 11 Ağustos 1923 günü açıldı³⁴.

İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldığında Urfa'dan; Yahya Kemal Bey (Beyatlı), Ali Bey (Ali Fuat Bucak), Hüsrev Bey (Gerede), -Şeyh Saffet Efendi (Saffet Kemaleddin Yetkin), Mehmet Refet Bey (Topçuoğlu) ve Refet Bey (Mehmet Refet Ülgen) isimlerinde altı Milletvekili Meclise katılmıştır³⁵. Urfa Milletvekillerinden birisi olan Yahya Kemal Beyatlı, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk adayı olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin II. Dönem seçimlerinde 329 oy alarak seçilmiş ve 11 Ağustos 1923 tarihinde mazbatasını alarak³⁶ Meclise katılmıştır. Beyatlı'nın mazbatasını 19 Ağustos 1923'te onaylanmıştır³⁷.

2.1. Meclis Faaliyetleri

Yahya Kemal Beyatlı, Urfa Milletvekili olarak mecliste bulunduğu dönemde; 1. yasama yılında Maarif Encümeni, İrşat Encümeni ve Kütüphane Encümeni Üyelikleri, 2. yasama yılında 5.

29 Öztürk, a.g.e., s.768.

30 Erdal Aydoğan, Tansu Barış Mahmutoğlu, Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Yapılan Seçimler ve Karakteristik Özellikleri, Tarihîn Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2013, Sayı: 10, s. 115.

31 Mete Tunçay, *Tek Parti Yönetimi (1923-1931)*, Yurt Yayınları, Ankara, 1981, s.50.

32 Aydoğan, Mahmutoğlu a.g.m., s. 115-117.

33 TBMMZC, D.I, C.28, T.B.M.M. Matbaası, s. 283-295, (1 Nisan 1923).

34 Aydoğan, Mahmutoğlu a.g.m., s. s. 118.

35 TBMM Albümü, a.g.e., s. 121.

36 Yahya Kemal Beyatlı'nın Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 2.

37 Öztürk, a.g.e., s.768.

Şube Üyeliği, 3. yasama yılında 2. Şube Üyeliği, 4. yasama yılında 2. Şube Üyeliği görevlerinde bulunmuştur³⁸. Ayrıca Beyatlı, 16 Mart 1924 tarihinde hazırlanmakta olan 1924 Anayasası'nın (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) 11.Maddesi ile ilgili kanun görüşmeleri sırasında seçilme hakkının erkeklerle birlikte kadınlara da tanınması ile ilgili bir kanun teklifinde bulunmuştur. Verdiği Kanun teklifi şu şekildedir³⁹;

Riyaseti Celileye Maddenin:

“Otuz yaşını ikmal eden, kadın ve erkek her Türk mebus intihab edilmek salâhiyetini haizdir) şeklinde tasrihini teklif ederim.”

Urfa Mebusu

Yahya Kemal

Beyatlı tarafından verilen teklif, yapılan oylamada reddedilmiştir⁴⁰. Beyatlı, 21 Ağustos 1923 tarihindeki Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu üçüncü oturumunda, Lozan Barış Antlaşması'nın kabulüne dair kanunlar münasebetiyle yapılan görüşmeler sırasında söz almıştır. Görüşmeler sırasında Mersin Mebusu Niyazi Bey'in Suriye ile güney sınırlarının çizilmesine dair konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında; Suriye sınırının çizilmesinin ardından, Türkiye'nin güneyinde kalan Türklerin anavatanından ayrılmak istemediğini belirtmiştir. Bu konuşmadan sonra Yahya Kemal Bey söz almış yaptığı konuşmada şunları söylemiştir⁴¹;

Efendiler, ben de betahsis cenup hududumuzdan bahsedeceğim. Demin söz alan Mersin Mebusu Niyazi Bey vatanın, Cenup Türklerinin dertleriyle muztarip, bir âşık gibi o kadar dürüdiraz bahsettiler ki bana, onu yalnız teyid etmek kalıyor. Muhtasaran bâzı şeyler söyleyeceğim. İki sene evvel Ankara İtilâf namesi akdedilirken eğer müzakerata akliselim rehber olsaydı derdim ki, şimdi ceriha gibi kanıyan hudut çizilmezdi (Lâzkıye) nin cenubundan bir çizgi çizilirdi. Bu hudut Cebelisemâna çıkardı ve Garpta o hudut Türklerle meskûn bir kıtayı Anavatana bırakırdı. O hudut Fırat'tan Cebeli Sem'âna kadar gelirdi. Fırat'ı takip ederdi. Çünkü Lozan'da Rumeli hududumuzdaki daha küçük bir nehri bir seddi Çin gibi hududu tabiî addediyorlardı ve orada 600 000 Türk ikamet ediyordu o Türkü Yunanistan'a elleri, kolları bağlı teslim ettiler. Acaba Cenupta Fırat, Meriç kadar bir hududu tabiî teşkil edemez miydi? Evet, efendiler, Fırat'ın bir tarafında kalan saha, o saha ki: Diyarbekir, Siverek, Urfa, Mardin, Siirt ahalisi ağnamının meralarıdır, oralar bize kalırdı ve o salha da gayet büyük mikyasta bir aşair temevvücatı bulunurdu ve hudutta asayiş daima baki kalırdı. Fakat Suriye'nin Rum ve Ermeni, Katolikleri- ki daima burunlarını Şark meselesine sokarlar onlar efkâr-ı umumiyeyi ihlâl ettiler, dediler ki, o sahada oturan ırk doğrudan doğruya Suriye ırkına mensuptur”

Konuşması sürerken Mardin Mebusu Necip Bey'in; “Hayır Yalan söylemişlerdir” diye araya girmesi üzerine, Yahya Kemal Bey devamla⁴²:

Hayır, Efendiler doğrudan doğruya Türk ve Kürt milletine mensup bir ırktır, doğrudan doğruya

38 Tekin İdem, 2. Dönem TBMM'deki Urfa Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri, Doç. Dr. Samira Kortantamer Armağanı, Çizgi Kitabevi, 2019, s. 302; Öztürk, a.g.e., s.768.

39 TBMMZC, D.II, C.7, T.B.M.M. Matbaası, s.542, (16 Mart 1924).

40 TBMMZC, D.II, C.7, T.B.M.M. Matbaası, s.542, (16 Mart 1924).

41 TBMMZC, D.II, C.1, T.B.M.M. Matbaası, s. 233-234, (21 Ağustos 1923).

42 TBMMZC, D.II, C.1, T.B.M.M. Matbaası, s. 233-234, (21 Ağustos 1923).

Anavatana iltihak etmek isteyen bir ırktır. Fakat bendeniz bu hudutta ısrar, etmeyeceğim. Mademki, bize Fırat hattını' vermediler, Sincar'dan Cebeli Abdülâziz'e gelen ve oradan Tellürifat'a inen hududu verselerdi ve o zaman bu hattın beri tarafındaki Türkiye mesut olurdu. Fakat bunu dahi vermediler. Şimdi oradaki hudut yalnız ırk ve milliyet nazariyesi aleyhinde değil, tabiat aleyhinde de bir huduttur. O hududa karşı tabiat isyan ediyor. Binaenaleyh diplomatlar eserlerini ikmal ettiler; söyleyecek söz kalmadı gibi. Fakat ben diplomatlara değil Fransız milletinin vicdanına hitap ediyorum. O Fransız milleti ki, iki büyük şiarından biri vatanperverliktir. Biri; aklıselimdir. Fransızlar; 48 sene Alsas Loren için ağlayan Fransızlar, bizim kaç sene İskenderun ve Antakya için ağlayacağımızı belki her milletten daha fazla hissedebilirler ve yine Fransız aklıselimine müracaat ediyorum. Ümit ediyorum ki; Fransız aklıselimi, Fransız Hükümetine Cenup hududuna daha salim ve daha samimî bir tarz ve istikamet gösterir ve oradaki ceriha kanamaz. Bir tarafta yurduna sığınmak isteyen bir millet müsterih olur ve diğer tarafta da Suriye ve Suriye'nin hamisi olan devlet müsterih olur. Kürsüden inmeden evvel bir kelime daha söylemek istiyorum, bu anda Antakya ve İskenderun mühim bir saat yaşıyor bu iki şehir, zannetmesinler ki, onlar için bu saat hiçbir zaman veda saatleri değildir. Biz, o milletiz ki, Yunan topları Haymana'dan Polatlı'ya doğru patlarken biz, bütün o ateş hattının arkasında; İzmir'de, Bursa'da Edirne'de Türk bayraklarını görüyorduk. Ve o anda bizim mefkûremizi cinnet telâkki edenler vardı. Fakat bizim bu cinnetimiz onları şaşırttı. O akılları durdurdu... Bizim mefkûremizi hiçbir şey durduramayacaktır.”

Yahya Kemal Beyatlı'nın bu sözlerini meclis şiddetli ve sürekli olarak alkışlamıştır. Güneydoğu sınırlarımızla ilgili sorunları dile getiren, bu konuşmasını son derece dikkatle izleyen Mustafa Kemal Paşa, 1925 yılında Fransızlarla yapılan “Türkiye Suriye arasındaki sınırların düzeltilmesi” görüşmelerine delegelerden biri olarak Beyatlı'yı görevlendirmiştir⁴³. Esasında daha Millî mücadele esnasında 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Türk-Fransız Anlaşması'nın 7'nci maddesiyle Türkiye-Suriye sınırı tespit edilmiş ve İskenderun Bölgesi için özel bir idari rejim kabul edilmişti. Anlaşmanın 8'inci maddesinde ise bu sınırı kesin olarak çizmek üzere, anlaşmanın imzalanmasından bir ay sonra bir karma komisyon kurulması kararlaştırılmış Lozan Anlaşması'nın 3'üncü maddesinin Suriye ile ilgili olan kısmında da bu hükümler teyit edilmişti⁴⁴. Fakat bu karma komisyon Eylül 1925'te kurulabilmiş ve çalışmalarına başlamıştır. Ancak sorunun halledilememesi üzerine Fransa'nın Suriye-Lübnan Yüksek Komiseri De Jouvenel Şubat 1926'da Ankara'ya gelmiştir. Fransız temsilcisiyle yapılan görüşmeler sonrasında Dış İşleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile 18 Şubat 1926'da “Dostluk ve İyi Komşuluk” sözleşmesi imzalanmıştır⁴⁵.

3. Yahya Kemal Beyatlı'nın Milletvekilliği Sonrası Dönemi

1925 tarihinde Fransızlarla yapılan “Türkiye Suriye arasındaki sınırların düzeltilmesi” görüşmelerine delege olarak gönderilen Yahya Kemal Beyatlı, bu görüşmelerin ardından 1926 tarihinde Varşova Elçiliğine atanınca, Urfa Milletvekilliğinden 23 Mayıs 1926 tarihinde ayrılır⁴⁶.

43 B.C.A. Fon No: 30.18.11. Yer No: 14.41.8.

44 Seha L. Meray, Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler, İkinci Takım Cilt II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1972, s.3.

45 Mehmet Gönlübol, Cem Sar, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987, s.86.

46 TBMM Albümü, a.g.e., s. 121.

Polonya'nın başkenti Varşova'ya orta elçi olarak atanan Yahya Kemal Beyatlı⁴⁷, üç yıl bu görevi sürdürdükten sonra 1929'da Portekiz'in başkenti Lizbon'a orta elçi olarak atanır ve ardından İspanya'ya orta elçi olarak görevlendirilir⁴⁸. 1934 tarihinde Türkiye'ye dönüp, meclise Yozgat Milletvekili olarak girer ve ertesini seçim döneminde Tekirdağ Milletvekili seçilir. Türkiye'de çok partili sisteme geçilmeden evvel 1943 tarihinde ise meclise son kez İstanbul Milletvekili olarak girer. 1946'ya gelindiğinde Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçilince Demokrat Parti'nin katıldığı ilk demokratik genel seçimde CHP'nin kazanmasına karşın ortak listede on beşinci sırada milletvekili adayı olarak yazıldığı için seçilmez.

Seçimlerden kısa bir süre sonra 1947 tarihinde Hindistan bağımsızlığını ilan etmiştir. Hindistan; Pakistan ve Hindistan olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu devletin bağımsızlığını tanıyan Türkiye, Yahya Kemal Beyatlı'yı başkent Karacı'ya büyükelçi olarak atar. Beyatlı, on bir ay kadar bu ülkede görev yaptıktan sonra yaş haddinden emekliye ayrılır⁴⁹. Yaşamının son dönemlerinde sağlığı bozulan Beyatlı, tedavi olmak amacıyla Paris'e gider. Türkiye'ye dönmesinin ardından 1 Kasım 1958 tarihinde vefat eder. İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi'nde vefat ettiğinde yastığının altında şu şiir bulunmuştur⁵⁰:

“Ölmek kaderde var, yaşayıp köhnemek hazin,

Bir çare yok mudur buna ya Rabbe'l alemin”

Sağlığında hiçbir şiir kitabı bastırılmamış olan Beyatlı'nın ölümünden sonra 7 Kasım 1959 tarihinde Yahya Kemal Enstitüsü kurulmuş şaire ait her türlü vesika ve malzeme satın alınmış, 1961 tarihinde de kitaplar enstitü tarafından bastırılmış ve yayınlanmaya başlanmıştır. Yayınlanan şiir kitapları: Kendi Gök kubbemiz (1961), Eski Şiirin Rüzgârlarıyla (1962), Rubailer ve Hayam, Rubailerini Türkçe Söyleyiş (1963). Beyatlı'nın nesir yazıları yine ölümünün ardından Yahya Kemal Beyatlı Enstitüsü tarafından bastırılıp yayınlanmaya başlar. Bunlar: Aziz İstanbul (1964), Eğil Dağlar (1966), Siyasi ve Edebi Portreler (1968), Edebiyata Dair (1971), Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım (1972), Tarih Musahabeleri (1975), Mektuplar, Makaleler (1977), Pek Sevgili Babacığım (1998)⁵¹.

Sonuç

Bu çalışmanın kapsamı, Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerinden biri olan Yahya Kemal Beyatlı'nın, TBMM'nde Urfa milletvekili olarak seçilmesi ve mecliste bulunduğu dönem yapmış olduğu faaliyetlerdir. Çalışma, literatür taraması yapılarak akademik çerçevede aktarılmaya çalışılmıştır. Beyatlı, Avrupa'da siyaset ve edebiyat eğitimi almış, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış sürecinde yurda dönmüş, bu dönemde toplumsal ve siyasal açıdan içinde yaşadığı ülkenin, toprakların sorunlarını edebiyatçı yönüyle ele alarak kafa yormuştur. Kurtuluş Savaşı döneminde Millî Mücadeleye destek veren yazıları İleri, Tevhid-i Efkâr, Hâkimiyet-i Milliye gazeteleriyle,

47 Yahya Kemal Beyatlı, *Mektuplar Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1977, s. 82-83.

48 Uysal, a.g.e., s.42-43.

49 Berk, a.g.e., s.71.

50 Muhtar Tefvikoğlu, Ölümünün Yirmi Beşinci Yılında Yahya Kemal, “Son Yıllarında ve Son Hastalığında Yahya Kemal” Ankara, 1983, s.18-20.

51 Tozluyurt, a.g.e., s.18-19.

Dergah Mecmuasında yayınlanmıştır. 1922 yılında kısa bir süre içinde olsa Ankara'ya giden Yahya Kemal Paşa, yine aynı yıl "Lozan Heyet-i Murahhasası'na Müşavir" olarak atanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Beyatlı'yı Lozan görüşmeleri için yalnız milli mücadeleyi desteklediği için değil, zengin kültürü ve çok iyi bildiği Fransızcası içinde, danışman olarak atamıştır.

1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Urfa milletvekili olarak seçilmiştir. Yahya Kemal Beyatlı, Şanlıurfa Milletvekili olarak mecliste bulunduğu dönemde; İrşad, Maarif, Kütüphane ve Hariciye komisyonlarında görev almış, İrşad ve Kütüphane komisyonları sözcülüklerine seçilmiştir. Beyatlı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunduğu dönemde; tahrir (önerge) ve kanun teklifi yoktur. Meclis Kürsüsünden 21 Ağustos 1923 tarihinde yapmış olduğu güneydoğu sınırlarımızla ilgili sorunları dile getiren, coşkulu konuşmasını Mustafa Kemal Paşa son derece dikkatle izler. Ardından 1925 yılında Fransızlarla yapılan "Türkiye Suriye arasındaki sınırların düzeltilmesi" görüşmelerine delege olarak gönderilir. 1926 tarihinde Varşova Elçiliğine atanınca, Urfa Milletvekilliğinden 23 Mayıs 1926 tarihinde ayrılır.

Kaynaklar

T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi

B.C.A. Fon No: 30.18.11. Yer No: 14.41.8.

Meclis Zabıtları

TBMMZC, D.I, C.28, T.B.M.M. Matbaası, s. 283-295, (1 Nisan 1923).

TBMMZC, D.II, C.1, T.B.M.M. Matbaası, s. 233-234, (21 Ağustos 1923).

TBMMZC, D.II, C.7, T.B.M.M. Matbaası, s.542, (16 Mart 1924).

Kitaplar ve Makaleler

Akşin, Sina, İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele, Son Meşrutiyet, (1919-1920), Cilt II, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992.

Atatürk, Mustafa Kemal, Nutuk 1919 – 1927, Yayına Hazırlayan Zeynep Korkmaz, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara, 2005.

Aydoğan Erdal, Mahmutoğlu Tansu Barış, Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Yapılan Seçimler ve Karakteristik Özellikleri, Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 10, 2013.

Banarlı, Nihat Sami, Yahya Kemal'in Hatıraları, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü, İstanbul, 1960.

Berk, Kemal, Yahya Kemal Beyatlı "Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu", Tarih ve Özne, İstanbul, 2001.

Beyatlı, Yahya Kemal, Çocukluğum, Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1999.

Beyatlı, Yahya Kemal, Mektuplar Makaleler, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1977.

Ezherli, İhsan, Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1992) Ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877- 1920), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1992.

Gönlübol, Mehmet, Sar Cem, Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987.

İdem Tekin, 2. Dönem TBMM'deki Urfa Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri, Doç. Dr. Samira Kortantamer Armağanı, Çizgi Kitabevi, 2019.

Karacan, Ali Naci, Lozan Konferansı ve İsmet Paşa, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1943.

Öztürk, Kazım, Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927, C.III, TBMM Yayınları, Ankara, 1994.

Seha, L. Meray, Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler, İkinci Takım Cilt II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1972.

Şimşek, Çini Derya, Ankara'da Açılan İlk Gürcistan Temsilciliği ve Türk Gürcü İlişkileri, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2019.

Şimşir, Bilal N., (Şair Yahya Kemal Beyatlı'nın Elçiliği Ve Büyükelçiliği, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Cilt: XXIII / Mart-Temmuz-Kasım, 2007.

Tevfikoğlu, Muhtar, Ölümünün Yirmi Beşinci Yılında Yahya Kemal, "Son Yıllarında ve Son Hastalığında Yahya Kemal" Ankara, 1983.

Tozluyurt, Meral, Yahya Kemal Beyatlı'nın Siyasi Portresi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Tunçay, Mete, Tek Parti Yönetimi (1923-1931), Yurt Yayınları, Ankara, 1981.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920 -1950), TBMM Basın Ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.

Türkmen, Zekeriya, "Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Hareketi Ve Müfettişlik Bölgesindeki Faaliyetleri", 90.Yılında Millî Mücadele Sempozyumları, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011.

Uysal, Sermet Sami, Yahya Kemal'le Sohbet, Kitap Yayınları, İstanbul, 1953.

Yalçın, Semih, "Millî Mücadele Dönemi", 90.Yılında Millî Mücadele Sempozyumları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011.

YAZICI, Sefer, Milli Egemenlik Belgeleri, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, TBMM Basımevi, Ankara, 2015.